

BeeHive

השיח ברשתות החברתיות במזה"ת

עורכים: ד"ר הראל חורב, סמדר שאול

כרך 7 גיליון 11, דצמבר 2019

תוכן העניינים

3 המאבק על התעמולה: היורופול וטלגרם נגד הטרור הג'האדיסטי

5 "פייסבוק חוסמת את פלסטיין": הפלסטינים נגד הצנזורה ברשתות החברתיות

דבר העורכים

הדסק לחקר רשתות ע"ש דורון הלפרן שמח להגיש לכם את גיליון דצמבר של ביהייב, שעוסק בסוגיית הצנזורה ברשתות החברתיות. המאמר הראשון עוקב אחר פעילות יורופול וטלגרם לניטור והסרת תעמולה אסלאמיסטית מהפלטפורמה. המאמר השני עוקב אחרת מחאת הגולשים הפלסטינים נגד מדיניות הצנזורה של הרשתות החברתיות המובילות, ובראשן פייסבוק.

קריאה מהנה!

המאבק על התעמולה: היורופול וטלגרם נגד הטרור הג'האדיסטי

ד"ר אריאל קוך

בסוף נובמבר האחרון, בישר היורופול (European Police Office, Europol) על מבצע רחב היקף להסרת תעמולה אסלאמיסטית מטלגרם,¹ האפליקציה לשליחת הודעות מוצפנות שהפכה לפלטפורמת התקשורת המועדפת על ארגוני הטרור השונים. מן ההודעה עולה כי מאז אוקטובר 2018, מלקט היורופול ערוצים שבהם מזוהים תכנים מסיתים וטלגרם מסירה אותם ואת המשתמשים המעורבים. שיתוף פעולה זה הוביל, עד כה, להסרת עשרות אלפי ערוצים, קבוצות צ'אט ובוטים (בהקשר זה, מדובר בתוכנה שמפיצה תכנים שונים כגון הודעות טקסט, סרטוני וידאו והקלטות שמע).² בהודעה מטעם חברת טלגרם נמסר כי "אנו תומכים בחופש הביטוי ובמחאה שקטה, אך לטרור ותעמולה של אלימות אין מקום בטלגרם."³ הגם שפעילות ארגוני הטרור בטלגרם שובשה במידה מסוימת, עדיין ניכרת נוכחות בולטת שלהם ושל תומכיהם בה, לצד הרחבת פעילותם לפלטפורמות נוספות.

דאע"ש הוא מן הארגונים הבולטים שמתנהל אחר התכנים שלהם מצוד ברשתות. חרף התבוסות הטריטוריאליות שנחל בעיראק ובסוריה וחסולים של בכירים בארגון, לרבות מנהיגו אבו בכר אל-בגדאדי והדובר אבו מוחמד אל-עדנאני, נמשכים המאמצים התעמולתיים של הארגון. פעילי הארגון ותומכיו פועלים ללא לאות לאיתור אפיקים חדשים להפצת תכנים ברשת. כך, לדוגמה, מרכז הכובד של פעילות דאע"ש ברשת עבר לטלגרם, בעקבות המאבק שמנהלים טוויטר ופייסבוק נגד תעמולה מסוג זה בפלטפורמות שלהן,⁴ הגם שאלה נותרו זירות חשובות להפצת תעמולה. בכדי לשמר את פעילותם בזירות אלה, מנהלים תומכי הארגון את "בנק אל-אנצאר", ערוץ טלגרם שתכליתו בנייה ותחזוקה של מאגר חשבונות הזמינים לשימוש תומכי הארגון ברשתות אלה ואחרות.⁵ הגורמים שמתפעלים את המאגר פותחים חדשות לבקרים חשבונות חדשים בפלטפורמות הרשתיות השונות ומספקים אותם לתומכי הארגון, בכדי שאלה ימשיכו להפיץ ולהדהד את התעמולה המופקת בידי שלוחות דאע"ש ברחבי העולם ובידי זרועות המדיה הרשמיות ולא-רשמיות של הארגון.

המאבק שמנהלת כיום טלגרם להסרת הערוצים של דאע"ש ושל ארגוני טרור אחרים מהפלטפורמה, הוביל את פעילי הארגון ותומכיו להגביר את פעילותם בפלטפורמות חלופיות ולנקוט במקביל בצעדים שימנעו את הסרתם מטלגרם. כך לדוגמה, פרסמה זרוע מדיה לא-מוכרת המזוהה עם דאע"ש ששמה "פרסאן אל-עקידה" (אבירי האמונה), בתחילת דצמבר הודעה בערוץ הטלגרם שלה ובה התבקשו תומכי דאע"ש לנקוט משנה זהירות בעודם משתמשים בטלגרם, במטרה להימנע מסגירת החשבון. מעבר לכך, ניתנו המלצות כיצד לצמצם את הסיכוי שהחשבון ייסגר, למשל באמצעות הימנעות מהצטרפות לקבוצות שיש בהן

פעילות ג'יהאדיסטית, מכיוון שלשיטתם מזהה טלגרם את החברים בקבוצות השונות וסוגרת להם את החשבונות. כמו כן, הומלץ להשתמש בשמות שלא יעידו על זהות ואופי המשתמש ובהתאם, לשנות את תמונת הפרופיל לתמונה גנרית כלשהי. בסוף ההודעה נכתב: "בעזרת אלה, האסון הזה של ההסרות [של חשבונות מהרשתות החברתיות] יעבור, בתקווה שנושא ההסרות יגרום לתומכים לחזור לטוויטר." הודעות שכאלו ממחישות את השאיפה לשוב לפעילות רחבה בטוויטר, שנחשבת בעיני רבים בארגון לשדה הקרב החשוב ביותר ברשת.

בין הפלטפורמות שאליהן העתיקו דאע"ש, אל-קאעדה וארגונים נוספים חלק מפעילות התעמולה שלהם, נכללות TamTam, RocketChat, Wink, Threema, Mastodon, ו-Nandbox. כך לדוגמה, אותר חדר צ'אט של זרוע המדיה "חזית התקשורת האסלאמית העולמית" (Global Islamic Media Front, GIMF) של אל-קאעדה בפלטפורמת התקשורת Rocket Chat, ובו מספר ערוצים המיועדים לפרסומי שלוחות הארגון במגרב, בתת-היבשת ההודית, בחצי האי ערב, בניגריה ובסיני, כמו גם ערוץ ייעודי בשפה האנגלית. אחד הפרסומים שהופץ בערוץ הוא תרגום לערבית של הציוץ האחרון מחשבון הטוויטר של איש חיל האוויר הסעודי, מוחמד סעיד אל שמרני, שביצע ב-6 בדצמבר השנה מתקפת ירי בבסיס בו התאמן בפלורידה. הציוץ כולל איומים נגד ממשלת ארצות הברית שפועלת, לשיטתו, נגד המוסלמים.⁶ במהלך דצמבר אף נפתח שרת דיסקורד של תומכי דאע"ש. מדובר ביישום שנועד במקור לשמש כממשק תקשורת עבור קהילות גיימרים (שחקנים של משחקי מסך), המאפשר, בין היתר, יצירת חדרי צ'אט ופתיחת ערוצים שבהם ישנה אפשרות להפיץ תכני מדיה שונים.

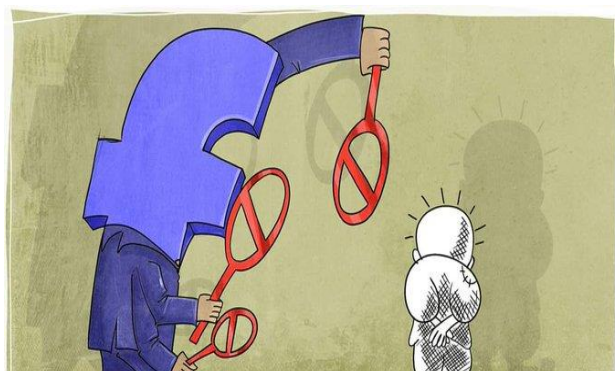
המערכה לביעור התעמולה האסלאמיסטית בטלגרם, בפייסבוק ובטוויטר, כמו גם ברשתות נוספות, מזמנת אתגרים חדשים בשל העובדה כי אין כיום מרחב רשתי אחד שמרכז את מירב הפעילות הג'יהאדיסטית, כפי שהיה עד כה עם טלגרם וטוויטר לפניו, אלא שלל פלטפורמות מוכרות יותר או פחות. כך אנו למדים על יכולות ההסתגלות של תועמלני הארגונים השונים, המוצאים דרכים שונות להבטיח את המשך פעילותם. היתרון עבור הג'יהאדיסטים הוא בביזור התעמולה על פני מספר רב של פלטפורמות תקשורת שלא הייתה בהן, עד כה, פעילות ג'יהאדיסטית (או פעילות מועטה מאד), המקשה על ניטור התכנים בהן. ואולם, אליה וקוץ בה, שכן גם הג'יהאדיסטים לא מכירים את הפלטפורמות השונות, להבדיל מטלגרם או משאר הרשתות החברתיות המוכרות, המקשה על התבססות הארגונים בהן. לא זו בלבד, מרבית הפלטפורמות החדשות אינן סובלניות לשימוש שג'יהאדיסטים עושים בהן ופועלות מעת לעת למיגור פעילות זו. כך או כך, נראה שהמאבק על "הטריטוריה" הרשתית משני צידי המתרחס רק ילך וישתכלל.

"פייסבוק חוסמת את פלסטיין": הפלסטינים נגד הצנזורה ברשתות החברתיות

ד"ר מיכאל ברק

במהלך שנת 2018 הסירה פייסבוק למעלה מ-500 חשבונות של משתמשים פלסטינים שנחשדו בהפצת דברי הסתה ועידוד לפעילות טרור, כפי שעולה מדו"ח שפרסם בראשית ינואר 2019 "צדא סושיאל", מכון מחקר פלסטיני ברמאללה הבולט במאבקו נגד הסרת תכנים פלסטינים מהרשתות החברתיות וחשוד בזיקתו לתנועת חמאס.⁷ מגמה זו נמשכה לאורך שנת 2019, וביטוי לכך בהסרת דף הפייסבוק של תנועת חמאס, "המרכז הפלסטיני להסברה", ב-18 בדצמבר, זו הפעם השלישית בתוך חודשיים.⁸ בראיית הגולשים הפלסטינים, משקפת מגמה זו את הסיוע שמספקות הרשתות החברתיות המובילות, פייסבוק, טוויטר ווואטספ, לישראל בדיכוי חופש הביטוי של הפלסטינים, הפוגע בקידום הנרטיב הפלסטיני ומשקף מדיניות של אפליה וצביעות. נוכח זאת, פועלים הגולשים הפלסטינים לקידום קמפיינים תודעתיים נגד מדיניות זו באמצעות הרשתות החברתיות, שכלפיהן מופנית המחאה למרבה האבסורד, ולבחירת כלים משפטיים שיאלצו את הרשתות, ובמיוחד פייסבוק, לחדול מכך.

גל פיגועי הדקירה של פלסטינים נגד ישראלים בשנים 2015-2016 שהתקיימו לצד הפצת תכנים מיליטנטיים ברשתות החברתיות שעודדו את המשך הפיגועים, הובילו את ממשלת ישראל לבחון דרכי התמודדות עם התופעה. בספטמבר 2016, סיכמה ממשלת ישראל עם בכירי פייסבוק העולמית כי צוותים משותפים יגבשו הבנות בנושא המאבק בהסתה.⁹ ביולי 2018 אף היה ניסיון לחוקק את "חוק הפייסבוק" שנועד לאפשר לבית הדין הישראלי להורות לחברות הרשתות החברתיות, ובהן פייסבוק, להסיר תכנים המאיימים על שלום הציבור.¹⁰ מאז בוחנת פייסבוק בקשות ישראליות להסרת תכני הסתה, הגם שבפועל לא כולם מוסרים מהפלטפורמה.

קריקטורה שהפיצה תנועת חמאס ובה בוחנת פייסבוק את "חנדלה", סמל התנועה הלאומית הפלסטינית שצייר המאייר הפלסטיני עלי נאג'י,

מתוך טוויטר

קריקטורה שהופצה בפייסבוק בה נראה מייסד פייסבוק, מארק צוקרברג, מוחק את מעל גבי שטח מדינת Palestine המילה ישראל

"המרכז הפלסטיני לצמיחה וחופש התקשורת" ברמאללה פרסם בנובמבר האחרון דו"ח ובו נכתב כי במחצית הראשונה של שנת 2019 הפנתה ישראל 709 בקשות לסגירת חשבונות פייסבוק של פלסטינים, מהם נסגרו 11.76%¹¹ לטענת מכון "צדא סושיאל", פיתחה פייסבוק אלגוריתם המסוגל לזהות תכנים הקשורים לסכסוך הישראלי-הפלסטיני ולהסירם, וכי ישראל נהנית כיום מהשפעה חסרת תקדים על פייסבוק בשל העובדה כי האחרונה פתחה בישראל סניף מרכזי המוביל לשיתוף פעולה הדוק ביניהן.¹²

על רקע מגמה זו, גוברים קולות הביקורת מצד פלסטינים בגדה ובעזה. איימן דלול, עיתונאי פלסטיני מרצועת עזה, הביע תסכול לנוכח אי היכולת, כביכול, לפרסם סיקורי שטח שלו על הנעשה בעזה בפייסבוק, והמליץ לגולשים לעקוב אחר פרסומיו באפליקציית טלגרם.¹³ גולש פלסטיני אחר הלן כי "מספיק שתפרסם מילים כמו חמאס, התנגדות, קסאם, ג'האד, כיבוש ועזה, או אז יבוטל חשבונך ותואשם בשימוש בהסתה לטרור."¹⁴ היו שטענו כי מארק צוקרברג, מייסד פייסבוק, נוטה לישראל בשל היותו יהודי וייתכן שאף שירת בצה"ל.¹⁵ מספר תכניות טלוויזיה פלסטיניות שהוקדשו לנושא טענו כי יחידות סייבר של צה"ל אחראיות על פריצה לחשבונות פלסטינים ברשתות והסרתם.¹⁶ מנכ"ל Human Rights Watch, עמר שכיר, ביקר אף הוא את ישראל והנהלת פייסבוק על רקע דיכוי חופש הביטוי, לכאורה, של פלסטינים ברשתות החברתיות המתבטא במעצרים ובהסרת תכנובות מהרשתות.¹⁷

בתחילת אוקטובר השיק "צדא סושיאל" בטוויטר ובפייסבוק קמפיין רשתי בערבית ובאנגלית תחת השם "פייסבוק חוסמת את פלסטיין", שזכה לתמיכה בעיקר מצד גולשים המזוהים עם תנועת חמאס.¹⁸ במסגרת הקמפיין הועלו סרטונים ומודעות בהן הוצגו טענות בדבר העוול שגורמת פייסבוק לפלסטינים. כמו כן, ניכר ניסיון לתאם מתקפה מתואמת של ציורים בשתי הרשתות. כך, עודד גולש פלסטיני את הגולשים האחרים לסייע במאבק נגד מדיניות פייסבוק: "אם אינכם יכולים לסייע לעם הפלסטיני נגד הישות הציונית, אז השתתפו בתיוג ועמדו לצד אחיכם הפלסטינים וסייעו להם. ייתכן ש[בכתיבת] ציוץ אחד בלבד שהקדשתם להם [אתם] סייעתם, שכן אנו ערבים ואחים, דמנו אחד, עמידתנו האיתנה היא אחת וזעמנו

אחד."¹⁹

צילום פוסט שהעלה גולש המזוהה עם ארגון הג'האד האסלאמי ובו צילום התכתובת שלו בשבח פתחי שקאקי שהוסרה על ידי פייסבוק, מתוך טוויטר

בתחילת נובמבר השיקו גולשים פלסטינים קמפיין רשתי נוסף, הפעם נגד טוויטר, בטענה שגם רשת זו חוסמת חשבונות של פלסטינים.²⁰ גולשת פלסטינית כתבה כי "פעילים פלסטינים סברו כי במת טוויטר ניטראלית יותר בנוגע להסרה וחסימה [של חשבונות], לאחר שפייסבוק פנתה נגדם, אולם ימים גילו כי כל הכלים הללו אינם יכולים להיות ניטראליים, אלא נמצאים בשורה אחת עם הקולוניאליזם."²¹ גולש המזוהה עם ארגון הג'האד האסלאמי שמחה על כך שפייסבוק הסירה תכתובת שלו לאחר שהתבטא בה בשבח פתחי שקאקי, מייסד הארגון (ראו תמונה), ציין כי פייסבוק וטוויטר מבקשות "למחות את הקול הפלסטיני" ומשרתות את בעלי הממון.²²

אברהים חמאמי, מנהל מכון מחקר ללימודים פלסטינים באנגליה, טען כי גם וואטסאפ, הנמצאת בבעלות פייסבוק, הצטרפה למעגל "הלוחמה" והדגיש כי מדובר ב"מלחמה פתוחה של הרשתות החברתיות" נגד הפלסטינים.²³ בתגובה, הציעו גולשים פלסטינים להחרים את פייסבוק וואטסאפ ולעבור לפלטפורמות אחרות כמו BiP, Telegram, Threema. גולש אחר הציע להשתמש ב-VPN, תוכנה להצפנת הדפדפן המסייעת בהסתרת המיקום הגאוגרפי של הגולש. גולשים נוספים הדגישו כי יש לעבור לפלטפורמות מאובטחות יותר בטענה ש"וואטסאפ" מכילה פרצות אבטחה המנוצלות בידי ישראל וארצות הברית במטרה לדלות מידע על המשתמשים.²⁴ ב-10 בדצמבר, אף נערך כנס בחסות חמאס ברצועת עזה בהשתתפות עיתונאים ואנשי אקדמיה פלסטינים, שנועד לגבש אסטרטגיית התמודדות מול תופעה זו. כך הוצע לפרסם תכנים לפרק זמן מוגבל שבסופו יוסרו מהרשתות, ככל הנראה במטרה למנוע את הסרת החשבונות שבאמצעותם הופצו התכנים. כמו כן, הוצע לפרסם מילים מוסכמות שהקוראים יבינו את משמעותן, אך האלגוריתמים ברשתות החברתיות יתקשו לזהות, ולהקים מספר דפים בו זמנית.²⁵ "המרכז הפלסטיני לצמיחה וחופש התקשורת" ברמאללה קיים, גם הוא, כנס בנושא ב-18 בדצמבר

והבהיר כי יש לבלום את המשך שיתוף הפעולה בין ישראל לפייסבוק בכל הקשור למחיקת תכנים פלסטינים, בין השאר, באמצעות כלים משפטיים שיגנו על עקרון חופש הביטוי ברשתות.²⁶

ביקורת דומה הטיחו גורמים פלסטינים עצמאים ותומכי חמאס גם ברשות הפלסטינית, בגין צנזורה שהיא מפעילה על תכנים פלסטינים במרחב הרשתי. באוקטובר 2019, הובילו עיתונאים פלסטינים מחאה ברמאללה וברשתות החברתיות נגד החלטת הרשות לחסום 59 אתרי אינטרנט וחשבונות ברשתות בשל פגיעה, לכאורה, בביטחון הלאומי של הרשות.²⁷ בדו"ח שפרסם Human Rights Watch הואשמה הרשות בדיכוי חופש הביטוי ובמעצר של עיתונאים שמתחו ביקורת נגדה במרחב הרשתי.²⁸

ניכר כי גולשים פלסטינים, בעיקר מקרב תנועת חמאס, חשים מורת רוח ממדיניות הצנזורה החד-צדדית של הרשתות החברתיות, ובראשן פייסבוק, ביחס לתכנים פלסטינים הנחשדים בהסתה ועידוד אלימות. ועם זאת, הם מייחסים לרשתות חשיבות רבה בשל תפישתן כזירת מאבק חשובה על התודעה בזירה הגלוקאלית בכל הקשור לסכסוך הישראלי הפלסטיני ולקידום הנרטיב הפלסטיני. נוכח זאת, משקיעים הפלסטינים, בעיקר מקרב תנועת חמאס, מאמצים בפיתוח כלים אפקטיביים להתמודדות מול מדיניות הצנזורה, עד כה לא בהצלחה מרובה.

¹ ["Press Release: Europol and Telegram Take on Terrorist Propaganda Online"](#), Europol, November 25, 2019.

² Max Bernhard, ["Telegram App Tackles Islamic State Online Propaganda"](#), *The Wall Street Journal*, Nov. 26, 2019.

³ "Press Release: Europol and Telegram Take on Terrorist Propaganda Online."

⁴ Danny Yadron, ["Twitter deletes 125,000 Isis accounts and expands anti-terror teams"](#), *The Guardian*, February 15, 2016.

⁵ Mohammed Al Darwish, ["From Telegram to Twitter: The Lifecycle of Daesh Propaganda Material"](#), *VoxPol*, September 11, 2019; ["ISIS's Media Network in the Era after the Fall of the Islamic State"](#), *The Meir Amit Intelligence and Terrorism Information Center*, January 25, 2018, pp. 39-40.

⁶ ["Jihadis Praise Pensacola Shooter For 'Act of Heroism'"](#), *MEMRI*, December 9, 2019.

⁷ ["הודעת עיתונות בנוגע להפרות ברשתות החברתיות בשנת 2018"](#), צדא סושיאל, 19 בינואר 2019.

⁸ שתי ההסרות הקודמות של דף "המרכז הפלסטיני להסברה" התרחשו באוקטובר השנה. ראה: ["اللمرة-الثالثة فيسبوك-يحبب-الصفحة-البديلة-المركز \[כפעם השלישית... פייסבוק חוסמת את העמוד החלופי של המרכז\]"](#), אל-מרכז אל-פלסטיני לל-אעלאם, 18 בדצמבר 2019. ראה גם: [@PalinfoAr](#), 22 December 2019. Last accessed 22 December 2019.

בתגובה, השיקה חמאס דף פייסבוק חדש, ראו: <https://www.facebook.com/palinfo3/>.

⁹ יאיר אלטמן, ["נלחמים יחד עם פייסבוק נגד הטרור"](#), ישראל היום, 12 בספטמבר 2016.

¹⁰ זאב קם, ["ועדת חוקה חוק ומשפט אישרה את החוק המאפשר הסרת תכנים מסיתים מהרשת"](#), כאן, 15 ביולי 2018.

¹¹ ע'אזי אחמד בן עודה, ["חופש הפרסום וההפרות נגד העיתונאים ברשתות החברתיות בפלסטין: מעגל ההפרות מתרחב"](#), מדא, 28

בנובמבר 2019. לדו"ח המלא: <https://www.madacenter.org/files/Special%20Report%20-%20of%20posting%20on%20social%20media%20in%20Palestine%20-%20final.pdf>

¹² [@SadaSocialPs](#), Facebook.com. 2 October 2019. Last accessed 22 December 2019.

¹³ [@ayman22dalloul](#), Twitter.com. 18 Dec 2019. Last accessed 22 December 2019.

¹⁴ [@eslamhalag](#), Twitter.com. 15 December 2019. Last accessed 22 December 2019.

¹⁵ [@tareqpress20051](#), Twitter.com. 4 December 2019. Last accessed 22 December 2019.

¹⁶ [@MusawaChannel](#), Youtube.com. 9 December 2019. Last accessed 22 December 2019.

¹⁷ "[Born Without Civil Rights](#)", *Human Rights Watch*, 17 December 2019.

¹⁸ #FBblockspalestine; [#فيسبوك_يحظر_فلسطين](#)

¹⁹ [@1no_ff](#), Twitter.com. 4 October 2019. Last accessed 22 December 2019. חמאס ברשתות החברתיות, כדוגמת הקבוצה [@ymcgaza](#) של "מרכז נוער ההסברה".

²⁰ #twitterblockspalestine

²¹ [@shejae3a](#), Twitter.com. 6 Nov 2019. Last accessed 22 December 2019.

²² [@OsamaN](#), Twitter.com. 6 Nov 2019. Last accessed 22 December 2019.

²³ "מתמחים קוראים לחבור למאמצים ולהמציא כלים למאבק בלחימה נגד התוכן הפלסטיני", *שהאב*, 10 בדצמבר 2019.

²⁴ [@DrHamami](#), Twitter.com. 15 Nov 2019. Last accessed 22 December 2019.

²⁵ "מתמחים קוראים לחבור למאמצים ולהמציא כלים למאבק בלחימה נגד התוכן הפלסטיני".

²⁶ "מדא מארגן מושב דיון סביב הזכויות הדיגיטליות", *מזא*, 18 בדצמבר 2019.

²⁷ "יום שחור!... הרשות הפלסטינית חוסמת עשרות אתרים", *אל-ג'זירה*, 22 באוקטובר 2019.

²⁸ "Born Without Civil Rights."